

nološki pregled izgradnje Splita u XIX i XX stoljeću (1806—1958), „50” Zbornik, Društvo inženjera i tehničara u Splitu, Split, 61—96, 1958. — ¹⁵ Kraljević Lj., Boschi S. i sar. *Razvoj Medicinskog studija u Dalmaciji*, Zbor liječnika Hrvatske, Osnovna organizacija Split, Split, 1984. — ¹⁶ Nikoliš G., *Vojnomedicinske ustanove*, Vojna enciklopedija, V, Beograd, 478, 1962. — ¹⁷ *Dvadeset pet godina Vojne bolnice u Splitu*, Vojnosanitetski pregled, Beograd, 9, XXVIII, 1971.

Ljubomir KRALJEVIĆ, Zvonimir DITTRICH, Srdjan KRSTINIĆ

THREEHUNDREDTHIRTY YERARS OF MILITARY HOSPITAL FOUNDATION IN SPLIT TO SERVE TO THE TOWNS SPLIT, TROGIR, KLIS AND OMIŠ

In 1657 the general providure Venetian for Dalmatia, Albania and the neighbouring islands, Antonio Bernardo, had founded the Military hospital in Split to serve Split, Trogir, Klis and Omiš. It was near the church of Holy Spirit.

The general providore Antonio Priuli moved the hospital service in 1667 to another more comfortable and healthier place.

On the map of Split (G. Juster, Vienna) of 1708 one could see along the southern part of eastern wall of Dioclecian palace pointed out an elongated large building named „Quartieri”.

That same building as one could see on the maps of Split in 1790 was called „Casarne s. Dominique”, „Ospedal Pubo e Quartieri”, while on the maps of Split in 1792, 1798 and 1800 it was called „Spital”.

In the book of R. Adam (London, 1764) and in the draft of G. Niemann, that building was presented as two-storied house.

In the 19th century the military hospital was located in the Ergovec Hospital, and then in Benedictine monastery till the end of the World war II.

After the World war II it was located at the Seminary till 1966.

From that year till today it is located in the new building at Firule within the complex of the Split Military medical center.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Original scientific paper
UDC 614.46:614.48/497.1 „18”

Arsen DUPLANČIĆ, Split

SPLITSKA BAZANA I NJENA ULOGA U ZAŠTITI ZDRAVLJA

Povezanost trgovine i borbe protiv zaraznih bolesti, u prvom redu kuge, rezultirali su u Dalmaciji izgradnjom od mletačkih vlasti posebnih objekata — bazana. Povlačenje mletačko-turske granice u unutrašnjost nakon Kandijskog rata (1645—1669), Morejskog rata (1684—1699) i Rata 1714—1718, učinilo je da trgovačka roba iz Bosne dulje putuje do dalmatinskih gradova u kojima su se nalazili lazareti za njeno raskuživanje. Trebalo je spriječiti da se članovi karavane izdvajaju i prodaju robu prije nego što ona prođe uobičajenu zdravstvenu kontrolu. Da bi se to postiglo, karavane je pratila oružana straža, a odmarale su se i noćile u bazanama.¹

Opis njihovog stanja i namjene krajem 18. st. pruža katastar državnih zgrada sastavljen 1789. god.² Prema tom popisu bazane su služile za prihvatanje putnika iz Turske i njihovih karavana (Zemunik, Benkovac, Šibenik, Klis — Peruća).³ Neke su navedene kao objekti za osobe u kontumaciji (Obrovac, Trogir)⁴ odnosno mjesto za izolaciju u doba zaraze (Split).⁵ Kliška bazana na Perući naziva se još i lazaret, a ona na Megdanu je u upotrebi u vrijeme zaraze.⁶ Većina njih imala je dvorišta te kvartir za vojnu posadu, odnosno kućicu za predstavnike zdravstvenih vlasti.

U bazanama se i trgovalo što se vidi iz odluke o izgradnji i kasnijim odredbama vezanim uz bazanu u trogirskim Kaštelima,⁷ a kamenice za mjerenje žitarica postojale su u splitskoj bazani.⁸ Kotarski poglavar E. Reha 1822. god. piše da se trgovina s Bosnom odvija posredstvom pograničnih trgovišta ili bazara u određenim danima u tjednu. Ta su trgovišta imala kvartire za zdravstvene deputate i stražu. On se žali na njihovo loše stanje i zalaže se za izgradnju solidnijih bazara. Iako u izvještaju piše „Bazzari” očito je da se radi o bazanama jer na drugom mjestu ističe bazanu u Bilom Brigu (Bazzaro di Billibrigh).⁹

Jedan od pravaca kretanja karavanâ bio je preko Grahova do bazane u palanci Rašković. Odatle su karavane usmjeravane prema Zadru, Šibeniku i Skradinu.¹⁰ Na tim pravcima bazane su bile u Spasiću, Kistanju, Ostrovici, Zemuniku, Benkovcu i Obrovcu te konačno u samom Zadru na Boriku;¹¹ zatim u Kninu, Drnišu i Šibeniku¹² te Skradinu.¹³ Bazane su postojale u Imotskom, Makarskoj, Trogiru i Kaštelima. Posebnu

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji” povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru” 12. X 1987. god. u Trogiru.

cjelinu predstavljaju bazane na karavanskom putu od Livna do Splita, a nalazile su se u Bilom Brigu na Prologu, u Hanu kraj Sinja, zatim u Sinju, Klisu i Splitu.¹⁴ Put do Splita prikazan je na nedatiranoj karti (sl. br. 1), nastaloj nakon zadnjeg mletačko-turskog razgraničenja 1718. god., koju je kopirao Sebastiano Polverigiani,¹⁵ a djelomično na karti Franje Antuna Kurira iz 1789. god.¹⁶ Karavane su, uz vojnu pratnju, išle od Livna do Prologa, a odatle preko Bilog Briga, Hana, Sinja, Dicma, Klisa, Solina do Splita.¹⁷

Bazana u Imotskom bila je u varošu podno tvrđave u nizu državnih zgrada koji su sačinjavali kvartir i straža mletačkog predstavnika, njegova palača s kancelarijom te kvartir za stražu za bazanu.¹⁸ Inženjer G. F. Rossini 1749. god. piše da je sagrađena nedavno i to s velikim troškom, te da je prostrana i dobro uređena.¹⁹ Prema katastru iz 1835. god. prve dvije zgrade (br. 335, 336) su bile ruševine, a bazana (br. 338), tu nazvana lazaret, i kvartir (br. 337) uz nju, su u upotrebi.²⁰ Mjesto na kojem se nalazila i danas se naziva bazana.

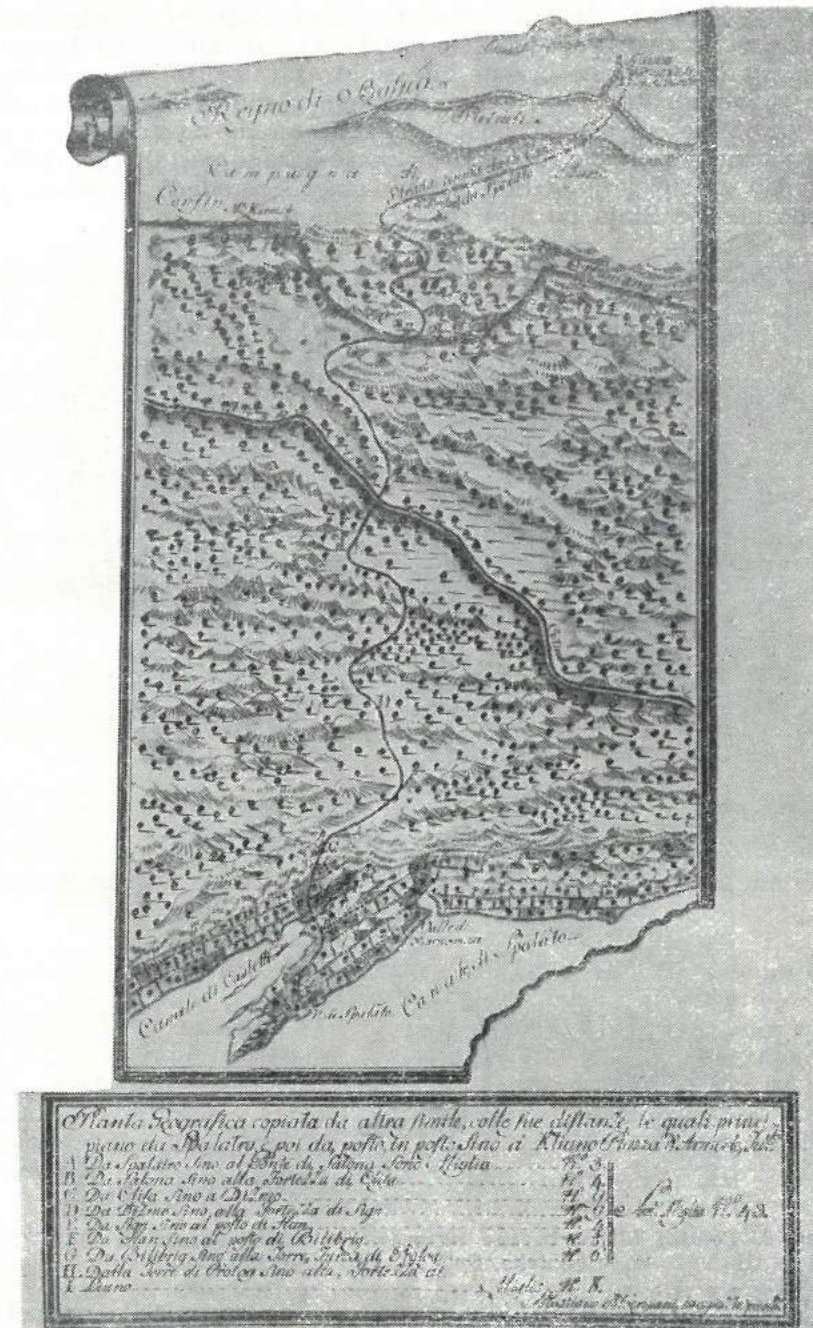
O makarskoj bazani za sada znamo samo to da se nalazila sjeverozapadno od katedrale.²¹

Trogirska bazana bila je na kopnenom dijelu grada, zapadno od parka obitelji Garagnin. Na katastarskom planu iz 1830. god. (list VIII) područje sa sjeverne strane ceste koja vodi prema Segetu označeno je kao „Bazzane”, a u protokolu zemljišta za taj plan i čestice s južne strane ceste označene su istim toponimom.²² U mletačkom popisu iz 1789. god. uvrštena je među „vanjske” zgrade zajedno s mostom koji vodi na Ciovo. Bila je to zidana prizemnica pokrivena crijepom, a služila je za osobe u kontumaciji i za konje. Nasuprot nje nalazila se kućica zdravstvenih deputata.²³

Trogirska Kaštela imala su svoju bazanu u Gostinju, blizu kaštela Rušinac. Generalni providur P. Valier odredio je 1678. god. da se tu podignu stangate koje će služiti za smještaj Zagoraca i drugih turskih podanika koji dolaze radi trgovine. Također je trebalo sagrađiti stan za nadglednika. Trgovina u štaliji bila je dozvoljena od izlaska sunca do podne. S vremenom je zapuštena pa je obnovljena 1731. god.²⁴ Kao „stallia piccola” spominje se u doba francuske uprave.²⁵

Na području splitskih Kaštela bazana se spominje 14. XII 1743. god. Tada je generalni providur G. Querini naredio da sela Sućurac, Gomilica i Kambelovac podignu bazanu „koja služi za zdravstvene svrhe” i to između Sućurca i Gomilice. Nakon što bude dovršena seljaci se više neće koristiti starom bazanom.²⁶

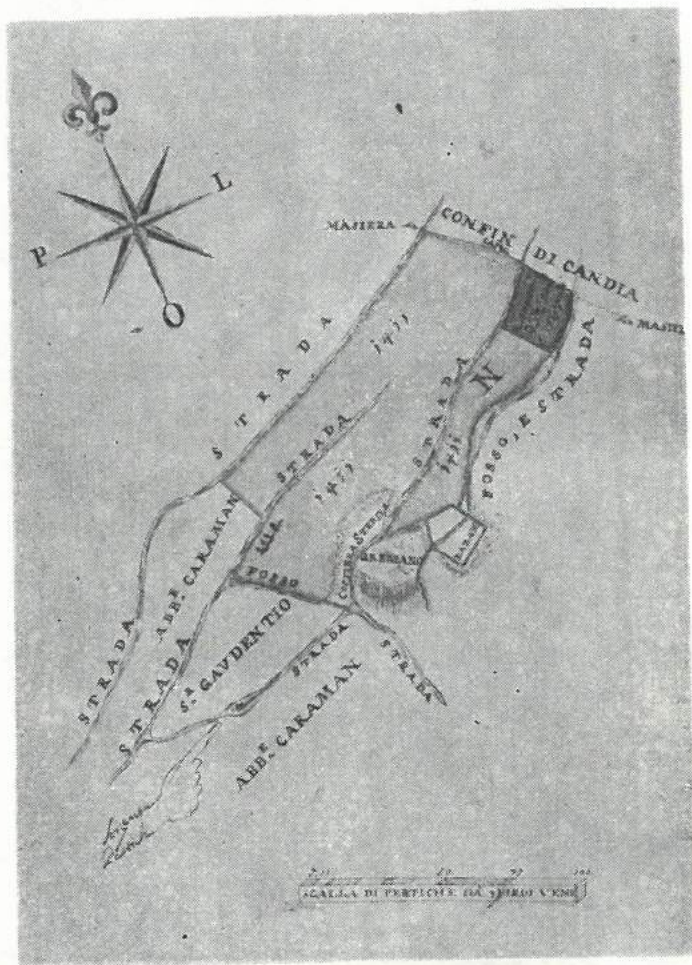
Sinjska bazana nalazila se izvan mjesta, jugoistočno od trga, na položaju koji se danas zove Štalije. Generalni providur M. A. Cavalli (1738—1741) dao je tu sagrađiti kuću i ograditi prostor.²⁷ Njen opis iz 1749. god. pruža izvještaj inž. Rossinija. Prostor za putnike sastojao se samo od jedne prizemne prostorije bez vratnica i kapaka za prozore. Neka vrsta lože za odlaganje trgovačke robe i smještaj konja također je bila rastvorena. Bazanu je okruživala dvostruka ograda od kolja, ali ni ona nije bila u redu.²⁸ Zbog lošeg stanja sinjske, a i kliške bazane, generalni providur G. M. Balbi naredio je 11. XII 1751. god. njihov popravak tako da mogu služiti kao lazareti.²⁹ Stanje se, međutim, nije promijenilo pa je 1775. god. bazana bila gotovo neupotrebljiva, zbog čega je tada te-

Slika br. 1. Karavanski put od Splita do Livna na karti S. Polverigianija (Arhiv Hrvatske, Zagreb).

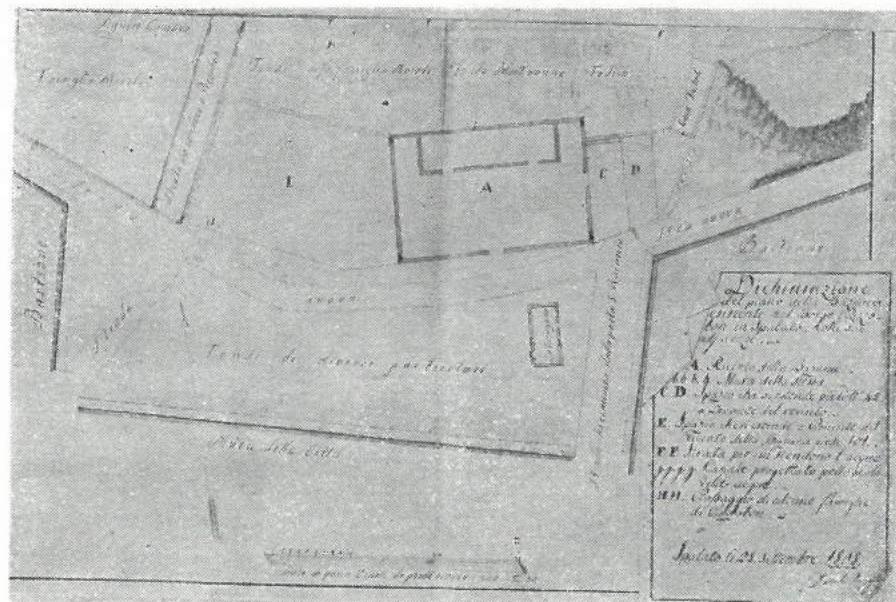
meljito popravljena.³⁰ No uza sve to podignuta je 1782. god. nova, veća bazana, čije je zidano dvorište imalo na ulazu pregradu sa željeznom rešetkom. Unutar dvorišta sagrađena je 1788. god. kućica za kurire. Na tri ugla s vanjske strane bazane bile su stražarnice. U blizini se nalazio kvartir za vojnu stražu.³¹ Na katastarskom planu iz 1832. god. uz nju je naziv „Stallie”, a u odnosnom protokolu zgradâ navedena je kao lazaret u vlasništvu države (br. 37).³² Od stare bazane postojao je 1789. god. samo jedan zid uz koji je bila ruševina neke zgrade.³³ Danas se jedno stambeno naselje Sinja po njoj zove Bazana.³⁴

Slika br. 2. Položaj kliške bazane na mjestu zvanom Peruča iz 1741. (Naučna biblioteka, Split — foto I. Račić).

U Klisu su postojale dvije bazane. Jedna se nalazila na položaju Peruča,³⁵ sjeveroistočno od tvrđave. Sačuvana su dva projekta za njevu izgradnju. Na prvome je, osim nacrtâ, prikazan perspektivni pogled na mjesto gdje se imala podignuti. Taj projekt nije ostvaren nego drugi

iz čije se legende doznaje da je bazana sagrađena po nalogu providura za zdravstvo S. Contarinija koji je tu dužnost obavljao 1731. i 1732. god. Prema nacrtu bazana se sastojala od dvorišta s nadkrivenim dijelom na stupovima, a s vanjske strane bio je prislonjen kvartir. Po sredini dvorišta proticala je voda. Bazana nije bila potpuno ograđena zidom jer je jedan njen dio bio uz greben na kojemu je podignut zid da se spriječi penjanje na liticu. To je očito mjera zdravstvenih vlasti da putnici ne bi bježali nego ostali pod nadzorom. Drugu stranu dvorišta predstavljao

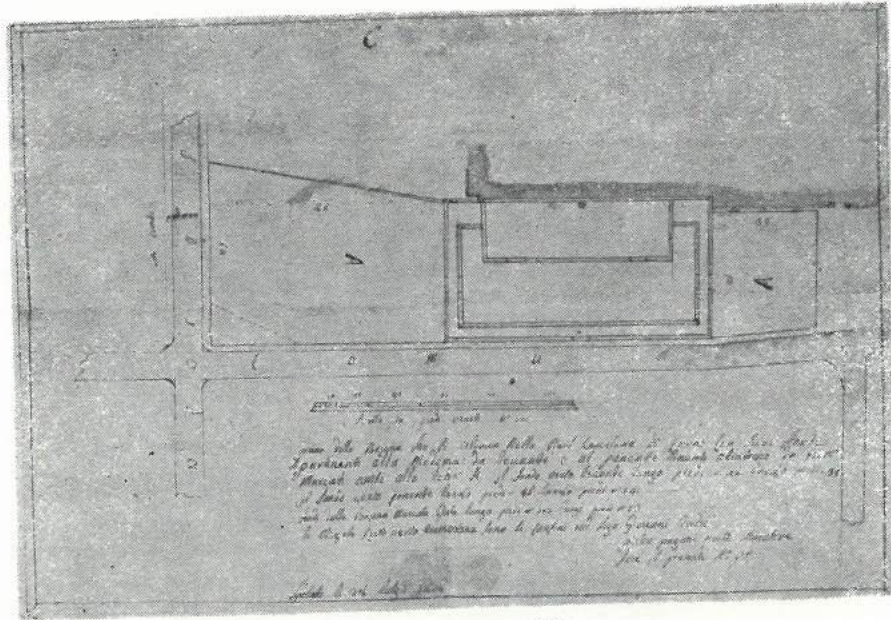
Slika br. 3. Inž. Danilo, Tlocrt splitske bazane iz 1808. (Historijski arhiv, Zadar, foto Z. Bačić).

je rub padine uz koju se bazana nalazila³⁶ što se slaže s njenim opisom iz 1789. god. Položaj ove bazane vidi se, osim na spomenutom prvom projektu, u katastru koji je za braću Nimira 1733. god. izradio mjernik Aleksandar Barbieri. Prema nacrtu koji je 1741 god. dodan katastru (sl. br. 2), bazana se nalazila uz zemljište vlasništvo obitelji Nimira koje se protezalo do granice s Turskom utvrđene nakon Kandijskog rata. Dio zemljišta uz samu granicu bilo je za zaražene i sumnjive (Campo d'Infetti e Sospetti).³⁷

Usvom izveštaju iz 1749. god. inž. Rossini piše da je bazana dobro smještena u dolini zvanj Megdan oko četvrt milje daleko od mjesta, da je okružena zidom i da kroz nju protiče voda. Na zgradi je trebalo ponovo postaviti više od pola krova, podkrovlje urediti za putnike da bi prizemlje bilo slobodno za robu i konje, napraviti nove vratnice koje su nedostajale a popraviti one na vanjskom dvorištu. Kvartir, namijenjen straži za pratnju karavana, također je trebalo popraviti.³⁸ Iako je i generalni providur Balbi naredio 1751. god. popravak ove i sinjske

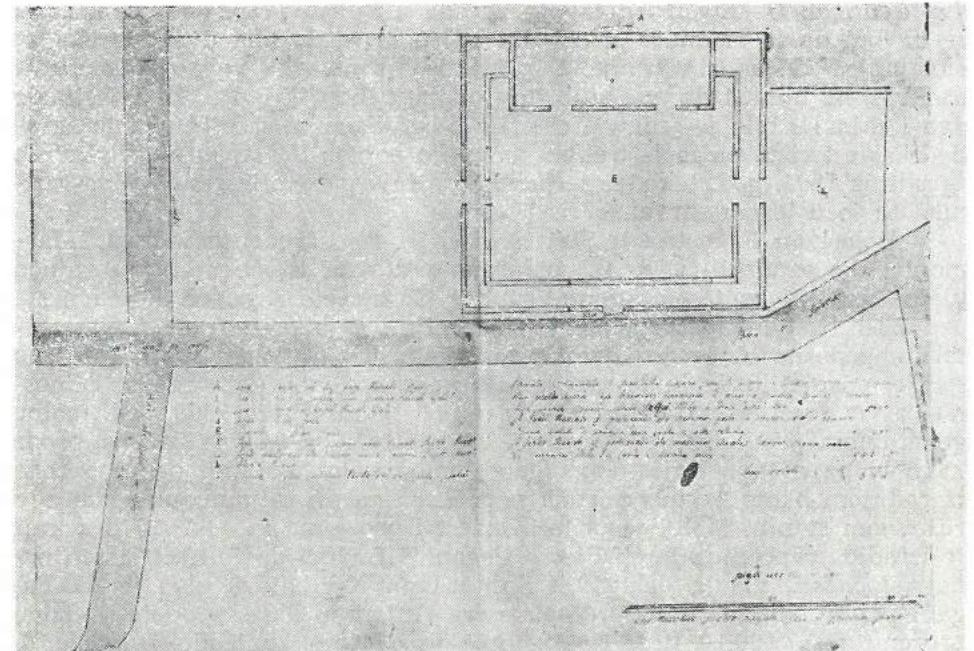
bazene tako da mogu služiti kao lazareti,³⁹ loše stanje bazane i kvartira nije se promijenio do 1756. god. kada su popravljani.⁴⁰ U mletačkom popisu iz 1789. god. za zgradu bazane se navodi da je zidana i u dobrom stanju te da se sastoji samo od jedne prostorije za prihvat karavana. Uz nju je bio kvartir za stražu.⁴¹ God. 1803. krov bazane i kvartira bili su u ruševnom stanju.⁴² Na katastarskom planu iz 1831. god. ucrtana je (br. 488) uz potok i cestu zvanu Peruča, a u odnosnom protokolu zgradâ evidentirana je kao lazaret čiji je vlasnik općina.⁴³

Slika br. 4. P. Pagani, Tlocrt splitske bazane iz 1808. (Historijski arhiv, Zadar — foto Z. Bačić).

Druga bazana u Klisu nalazila se sa sjeverne strane tvrđave, na položaju zvanom Megdan. Tu je već 1708. god. bio zdravstveni ured prikazan na slici Klisa G. Justera iz te godine.⁴⁴ Popis državnih zgrada iz 1789. god. navodi na Megdanu „kvartir ili stara bazana”. Odlukom generalnog providura A. Foscarinija od 19. VIII 1780. god. dana je glavaru Antunu Moraliju i njegovim nasljednicima pod uvjetom da je povise, prošire i održavaju o svom trošku, a da je državi ustupe na upotrebu samo na vrijeme zaraze. Ta je odluka opozvana 7. VIII 1789. god. i bazana je ponovno prešla u vlasništvo države. U vrijeme sastavljanja spomenutog popisa sastojala se samo od zgrade koju je trebalo temeljito popraviti. Uz nju je bio zdravstveni ured sagrađen 1764.⁴⁵ god. koji je postojao sve do iza II svjetskog rata kada je srušen. Na njemu je stajao natpis OFFICIUM SALUTIS A. D. MDCCLXIV.⁴⁶ Blizu bazane nalazio se kvartir za konjicu sagrađen 1764. god. u vrijeme kliškog providura A. Semitecola.⁴⁷ Uz njega je bila kuhinja za vojnike i pandure koji su dolazili u vrijeme paše.⁴⁸ Nova bazana sagrađena je 1793. god.⁴⁹

Bazana u Splitu nalazila se sjeveroistočno od bastiona Priuli, u predgrađu Dobri. Točna godina njene izgradnje nije za sada poznata. Zbog gradnje zidina i sigurnosti grada porušeno je u vrijeme generalnog providura C. Cornara (1664—1667) 140 kuća u predgrađima i samostan sv. Frane na obali,⁵⁰ pa na planu Splita G. Santinija iz 1666. god. bazane još nema.⁵¹ Završetak Kandijskog rata 1669. god. i ponovno oživljavanje trgovine s Turskom⁵² vjerojatno su potakli izgradnju bazane koja je dovršena do 1675. god., jer je ucrtana, iako bez ikakve oznake, na

Slika br. 5. P. Pagani, Tlocrt splitske bazane iz 1808. (Historijski arhiv, Zadar — foto Z. Bačić).

karti Z. Calergija iz te godine.⁵³ Ucrtana je zatim na planu grada N. F. Erauta iz 1682. god. s legendom „stangada dalla sanità”,⁵⁴ na planu G. Justera iz 1708. god. gdje je označena kao „contumacia”,⁵⁵ a na planu iz 1731. god. uz nju je legenda „stangada”.⁵⁶ S oznakom „bazzana” ucrtana je na planu F. Gironcija iz 1784.⁵⁷ dok na nedatiranom planu P. Gironcija ima legendu „bazzana grande”.⁵⁸

Bazana je bila pravokutna zgrada okružena s dva dvorišta, osim sa sjeverne strane. Na Calergijevom planu dvorišta nisu označena. Eraut je nacrtao samo jedno i to s točkicama, što znači da je bilo od kolja, a isto je prikazano na Justerovom planu. F. Gironci također crta jedno dvorište, a P. Gironci dva od kojih je ono vanjsko označeno točkicama. Detaljnije podatke o njenom izgledu pruža nedatirani tlocrt iz 18. st. i četiri iz 1808. god. Prema nacrtu iz 18. st.⁵⁹ bazana se sastojala od zgrade s dva ulaza. Djelomično je bila u trošnom stanju pa ju je trebalo popraviti. Okolo se prostiralo dvorište ili unutrašnja stangata od stu-

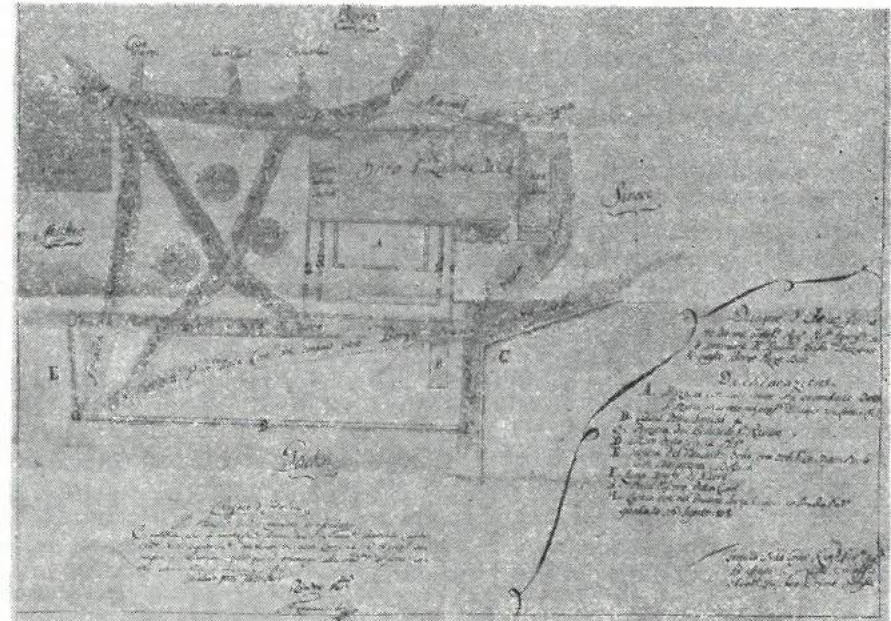
pova koje je trebalo zamijeniti zidom visokim tri i po stope. Ono je imalo dva ulaza za razliku od vanjskog dvorišta ili stangate čije je stupove također trebalo zamijeniti zidom visokim tri stope. Na vratima su bile rešetke. Uz jugoistočni ugao vanjskog zida bila je prislonjena kućica zdravstvenog ureda. Sastojala se od tri prostorije i bila je veoma trošna tako da je trebalo sagraditi novu i prostraniju. Na tlocrtu inž. Danila iz 1808. (sl. br. 3) bazana je prikazana samo s jednim dvorištem s dva ulaza,⁶⁰ dok je na tlocrtima majstora Pietra Paganija⁶¹ (sl. br. 4 i 5) i mjernika Franje Antuna Kurira⁶² iz te iste godine (sl. br. 6) prikazana s dva dvorišta. U katastru državnih zgrada u Splitu 1789. god. za bazanu se navodi da je zidana i pokrivena crijepom te da ima dva dvorišta za odvajanje, odnosno izoliranje. U prizemlju se nalazila velika štala s dva nadsvođena ulaza i drveno stubište. Na katu ili potkrovlju, koje je imalo dva luminala, bila je jedna prostorija s ognjištem u sredini. Cijela zgrada bila je trošna pa ju je trebalo temeljito popraviti.⁶³ U popisu državnih zgrada iz 1804. god. također se navodi da ima prizemlje i kat s dva nužnika te je u lošem stanju.⁶⁴

Dolaskom Francuza u Split srušen je, po naređenju maršala Marmonta, dio gradskih utvrda,⁶⁵ otvorena vrata na istočnom kraju zidnog platna koji je spajao bastione Priuli i Corner, te uređena kolna cesta uzduž tih bastiona.⁶⁶ Zbog toga bazana nije više bila izolirana, pa je postala nepodesna za svoju osnovnu namjenu. To je, kao i njeno ruševno stanje, pospješilo da bude prodana. Francesco Signorelli, trgovac odnosno voštar doseljen u Split,⁶⁷ podnio je početkom ožujka 1808. god. molbu generalnom providuru V. Dandolu kojom traži da mu se bazana proda kako bi na njenom mjestu podigao stambenu kuću. Ističe da je bazana izgradnjom okolnih kuća postala nepodesna za svoju namjenu i da je u ruševnom stanju. Molbi je priložio nacrt i procjenu na 6 848.10 lira koje je izradio „capo muratore” Pietro Pagani.⁶⁸ Budući da je nacrt imao neke netočnosti, vladin delegat u Splitu Ivan Kreljanović dao je da Pagani popravi nacrt, a od protomajstora Antonija Galassa dobio je novu procjenu na 7 180.10 lira. Kreljanović je o tome izvijestio Dandolo 6. IV 1808. god. i naglasio da je bazana u stanju krajnje ruševnosti. On je podržao njenu prodaju jer bi se tako najvećim dijelom pokrili troškovi za izgradnju novih zatvora. Kao potvrdu njene neupotrebljivosti priložio je mišljenje priora lazareta Gašpara Rosalema.⁶⁹

Na temelju tih izvještaja vlada u Zadru je odredila da se objavi dražba bazane⁷⁰ koju je splitski delegat zakazao za 24. V 1808. god. Međutim, zakazanog dana, kao i u periodu od sljedećih osam dana nije primljena niti jedna ponuda⁷¹ pa je providur Dandolo 17. VI 1808. god. odredio da se bazana proda Signorelliju uz iznos od 7 180.10 lira.⁷² Ugovor o tome sklopljen je 30. VI 1808. god. a idućeg dana Signorelli je platio traženi iznos.⁷³ O svemu tome Kreljanović je obavijestio Dandola, dodavši svom dopisu mišljenje podpredsjednika splitskog magistrata za zdravstvo Nikole Capogrossa koji je predlagao da ulogu bazane preuzme tvrđava Gripe.⁷⁴

Kupivši bazanu Signorelli se 5. VIII 1808. god. obratio općinskim upraviteljstvu s molbom da mu odobri izgradnju stambene kuće na njenom mjestu i u tu svrhu priložio nacrt.⁷⁵ To je izazvalo otpor građana jer je Signorelli smatrao da njemu pripada zemljište s istočne i zapadne

strane bazane — na Paganijevom nacrtu označeno slovom A. Građani i načelnik Josip Cindro dokazivali su da su ta zemljišta opće dobro jer su preko njih prolazile ulice, na njima su bila gumna za vršenje žita (na Kurirovom nacrtu označena su tri), a kada su to tražili zdravstveni razlozi na tim zemljištima su uspostavljanje stangate.⁷⁶ Signorelli je dokazivao da sporni tereni, iako su služili za podizanje stangata oko bazane, pripadaju njemu, jer su prethodno bili vlasništvo splitskih konventualaca koji su se njima koristili kada nije bilo stangata. Kao dokaz svojih navoda priložio je odluku mletačkog Vijeća dvanaestorice koji 2. XII

Slika br. 6. F. A. Kurir, Tlocrt splitske bazane iz 1808. (Historijski arhiv, Zadar — foto Ž. Bačić).

1679. god. potvrđuje ustupanje zemljišta franjevcima od strane Giulia Bonerija opata samostana sv. Stjepana de pinis i dokument splitskog kancelara od 18. IV 1731. god. kojim se potvrđuje da su to zemljište koristile redovnice samostana sv. Arnira.⁷⁷ Iz daljeg slijeda događaja nije jasno u kojoj je mjeri i kada bazana srušena, ali se to svakako zbilo prije 1820. god. jer su na planu grada Vicka Kurira iz te godine⁷⁸ prostor bazane, vrt i dvije zgrade Tadića s nacrta F.A. Kurira iz 1808. god. označeni kao vrt vlasništvo Signorelli kojemu je pripadala i susjedna kuća s dvorištem, a gdje se 1808. god. nalazila kuća Tadić. Prema katastru iz 1831. god. kuća (br. 1096) i vrt Signorelli bili su vlasništvo liječnika Karla Lanze.⁷⁹

Već je rečeno da se u sklopu bazane nalazio zdravstveni ured. Na Calerigijevoj karti iz 1675. god. u neposrednoj blizini bazane ucrtana je jedna kućica koja je na Erautovom planu iz 1682. i Justerovom iz 1708.

god. u sklopu dvorišta oko bazane. Plan iz 1731. god. ima samo zgradu bazane, dok je na njenom nedatiranom tlocrtu iz 18. st. kućica prislonjena uz zid vanjskog dvorišta. F. Gironci je nije ucrtao, ali je zato prikazana na planu P. Gironcija i to na mjestu gdje je 1808. god. F. A. Kurir ucrtao „casino della sanità”,⁸⁰ a inž. Danilo kuću Grisogono. Na planu V. Kurira iz 1826. god. označena je kao kuća Grisogono, a prema katastru iz 1831. god. (br. 1098) bila je to prizemnica vlasništvo Dujma Grisogona i služila je za razne svrhe.

U mletačkom katastru iz 1789. god. ne spominje se kućica zdravstvenog ureda nego kvartir za stražu koja je čuvala bazanu. To je kućica koja je 1808. god. pripadala obitelji Grisogono, a F. A. Kurir je spominje kao nekadašnji zdravstveni ured.⁸¹ Bila je to zidana prizemnica pokrivena crijepom. Sastojala se od dvije prostorije od kojih je prva imala drvene ležajeve i služila za vojnike. Druga prostorija bila je namijenjena oficirima, a imala je kuhinju s kaminom. Tu su se nalazile i dvije sobice. Cijela kuća je bila u dobrom stanju izuzevši manje nedostatke.⁸² Popis državnih zgrada iz 1804. god. ne spominje ovu kućicu.

O namjeni bazane u zdravstvene svrhe govore legende uz njene prikaze na planovima grada počevši od 1682. god. dalje. Uz nju su, prema potrebi uspostavljane stangate,⁸³ a mletački katastar i popis državnih zgrada iz 1804. god. spominju je kao karantenu u vrijeme kuge. O njenoj trgovačkoj namjeni govori podatak o cijenama žitarica koje su se tu prodavale 1764,⁸⁴ god. što potvrđuje mletački katastar u kojem se navode tri kamenice za mjerenje žitarica. Te su kamenice vjerojatno ona tri kružića ucrтана na zidu unutrašnjeg dvorišta na nedatiranom tlocrtu bazane iz 18. stoljeća.⁸⁵

Postepeno zapuššana, bazana je gubila svoju važnost tako da je 1804. god. služila za skladište sijena i slame.⁸⁶ Njenom prodajom i rušenjem Split je izgubio još jedan spomenik, u ovom slučaju zdravstveno-gospodarski. Od bazane su ostali samo arhivski podaci, nacrti i istoimeni toponim u obliku Bažana i Baždana.⁸⁷

BILJEŠKE

¹ Jelić R., Zorić I., *Dalmatinsko-bosanski sanitarni kordon*. Sanitarni kordon nekad i danas, Zagreb, 1978, 34. — Kečkemet D., *Zaštita od epidemija u Splitu i okolici u prošlosti*. Sanitarni kordon nekad i danas, Zagreb, 1978, 81-83. — Soldo J., *Prilozi za upoznavanje razvoja Sinja pod Venecijom*, Sinjska spomenica 1715-1965, Sinj, 1965, 165, 166. — Zavoreo F., *Memoria statistica sulla Dalmazia*, Venezia, 1821, 35. — ² Historijski arhiv u Zadru (dalje: HAZd), katastri Dalmacije XVII. i XVIII. st., br. 35. — Za dio koji se odnosi na Split videti: Duplančić A., *Popisi državnih zgrada u Splitu iz god., 1789. i 1804.* Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 13, Zagreb, 1987. — ³ Isto, str. 49v, 51v, 126v, 118. — ⁴ Isto, str. 54v, 101v. — ⁵ Isto, str. 90v. — ⁶ Isto, str. 118. — ⁷ Omašić V., *Povijest Kaštela*, Split, 1986, 201, 262. — ⁸ V. bilj. 2, str. 91. — ⁹ Morović H., *Izvjestaj poglavara E. Rehe o prilikama u splitskom okrugu u god. 1822*, Grada Split, 1977, 184, 185. Razliku između pazarâ i prilozi za povijest Dalmacije 9, Split, 1977, 184, 185. Razliku između pazarâ i bazanâ istakao je već V. Lago (*Memorie sulla Dalmazia*, II, Venezia 1870, 25), koji opisuje bazane kao prenočišta i odmarališta za karavane, te navodi njihovu zdravstvenu ulogu zbog čega su nazivane i lazaretima. — ¹⁰ Velnić V., *Medicinski značaj i stanje baždana na saobraćajnicama s turske granice k morskim lukama*. Zbornik radova. X naučni sastanak, 19-21. V 1963, Split, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd, 1963, 77. — Isti. *Organizacijsko i stvarno stanje obrane od kuge na području mletačke Dalmacije polovinom*

XVIII stoljeća. Sanitarni kordon nekad i danas, Zagreb, 1978, 69. — ¹¹ Isto, Zavoreo F., o. c. ¹, 35. — Jelić R., *Zdravstvo u Zadru i njegovu području*, Zadar, 1978, 22. — Lago V., (*Memorie sulla Dalmazia*, I, Venezia, 1869, 367) piše da je bazana u Kristanju, zajedno s dva kvartira od kojih je jedan služio za vojnu pratnju namijenjenu karavanama, sagrađena 1783. god. Bazana u Obrovcu bila je oko 1825. god. u lošem stanju pa ju je nužno trebalo popraviti. — Peričić Š., *Obrovac kao trgovište*, Radovi Zavoda JAZU u Zadru, 26, Zadar, 1979, 228. — ¹² Velnić V., *Organizacijsko...*, o. c. ¹⁰, 69. — Zavoreo F., o. c. ¹, 35. — ¹³ Zavoreo F., o. c. ¹, 35. — ¹⁴ Velnić V., *Medicinski...*, o. c. ¹⁰, 76. — Isti, *Organizacijsko...*, o. c. ¹⁰, 70. — Morović H., o. c. ⁹, 185. — ¹⁵ Arhiv Hrvatske u Zagrebu, kartografska zbirka, inv. br. 55 A II 25. Tekst legende glasi:

Pianta Geografica copiata da altra simile, colle sue distanze, le quali principiano da Spalato, e poi da posto, in posto Sino à Klivno Piazza d'Arme de Tur-^{ch}.

A Da Spalatro Sino al Ponte di Salona Sono Maglia	— — — —	№ 3.
B Da Salona Sino alla Fortezza di Clisa	— — — —	№ 4.
C Da Clisa Sino a Dizmo	— — — —	№ 9.
D Da Dizmo Sino alla Fortezza di Sign	— — — —	№ 9.
E Da Sign Sino al posto di Han	— — — —	№ 4.
F Da Han Sino al posto di Bilibrig	— — — —	№ 8.
G Da Bilibrig Sino alla Torre Turca di Prolog	— — — —	№ 6.
H Dalla Torre di Prolog Sino alla Fortezza di		
I Livno	— — — —	Miglia № 8.
Som. ^a Miglia		№ 43.

Sebastiano Polverigiani, ho copia.^o la presen.^{to}

¹⁶ Kurirovu kartu s legendom objavio je B. Stulli, *Gospodarsko-društvene i političke prilike u Cetinskoj krajini sredinom 18. stoljeća*, Zbornik Cetinske krajine, 1, Sinj, 1979, 79, 80. — ¹⁷ Morović H., o. c. ⁹, 185. — Velnić V., *Medicinski...*, o. c. ¹⁰, 76, 77. — Isti, *Organizacijsko...*, o. c. ¹⁰, 70. — Fisković C., *Splitski lazaret*, u: Fisković C., Katić L. (i dr.), *Četiri priloga historiji grada Splita XVII i XVIII stoljeća*, Split, 1953, 17-19, 36. — Isti, *Zdravstvene prilike u Splitu krajem XVIII i prvih godina XIX stoljeća*, Iz hrvatske medicinske prošlosti, Spomen knjiga Zbora liječnika Hrvatske, Zagreb, 1954, 244. — Kečkemet D., *Neobjavljeni predgovor Roberta Adama knjizi o Dioklecijanovoj palači u Splitu*, Grada i prilozi za povijest Dalmacije, 9, Split, 1977, 246. Među rukopisnim kartama u splitskom Arheološkom muzeju čuva se karta koju je 1750. god. izradio mjernik Petar Kurir, a prikazuje zemljišta kod Hana, južno od mosta zvanog Kosinac. Iz nje se vidi da su postojala dva odvojena prijelaza preko Cetine: jedan za Turke, a drugi za kršćane. — ¹⁸ HAZd, katastar područja Imotski god 1725, omot 1 i 2, nacrt br. 4. Dio legende glasi: Q=Quartiere e corpo di guardia del Representante, P=Palazzo pub.^{co} con cancelleria nel Borgo, R=Quartiere per custodia della bazana, S=Bazana Pub.^{ca}. — ¹⁹ Stanojević G., *Grada za proučavanje istorije gradskih utvrđenja i tvrđava u Dalmaciji i Boki Kotorskoj iz sredine XVIII vijeka*, Mešovita grada, 4, Beograd, 1976, 26. — ²⁰ Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju u Splitu. — ²¹ Fisković C., *Spomenici grada Makarske*, Makarski zbornik, 1, Makarska, 1970, 257. — ²² Vidi bilj. 20. — ²³ Vidi bilj. 2, 101v, 102. Prema tom popisu (str. 101) zdravstveni ured u trogirskoj luci sastojao se od dviju prostorija. Prva je služila kao kancelarija, a druga za boravak osoba u kontumaciji. Ispred ureda nalazio se mali gat. Na katastarskom planu iz 1830. god. označen je brojem 813. Ured je sagrađio majstor Ignacije Macanović prije 1764. god., a srušen je početkom XX stoljeća. (Fisković, C., *Ignacije Macanović i njegov krug*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 9, Split, 1955, 253, 254, sl. na str. 243). Drugi, stari zdravstveni ured, nalazio se blizu Vrata luke. U vrijeme sastavljanja popisa 1789. god. od njega su postojali samo dijelovi temelja i izrađena kamena ploča s postoljem i tu se prodavala riba. Vidi bilj. 2, 101v. — ²⁴ Vidi bilj. 7. — ²⁵ Baras F., *Nekoliko neobjavljenih dokumenata iz vremena francuske uprave u Dalmaciji*, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Splitu, 1/1976, Split, 1977, 22, 23. — ²⁶ HAZd, spisi gen. prov. G. Querini (1741-1744), k. IV, 232. — ²⁷ Soldo J., o. c. ¹, 165. — ²⁸ Stanojević G., o. c. ¹⁹, 20. — ²⁹ Soldo J., o. c. ¹, 166. — HAZd., spisi gen. prov. G. M. Balbi (1751-1753), k. II, 20v-21v. — ³⁰ HAZd, spisi

gen. prov. G. Gradenigo (1774-1775), k. I, 153v-155v — providurovo pismo duždu od 3. XI 1775. — ³¹ Vidi bilj. 2, 109v-110v. — ³² Vidi bilj. 20. Posebno je označen njen ulaz — br. 40. — ³³ Vidi bilj. 2, 110v. U ovom katastru nema opisa bazane u Hanu, ali je dan opis kvartira za konjicu koji je sagrađen 1775. god. — Isto, 110v, 111. — ³⁴ *Free shop na Bazani*, Slobodna Dalmacija, Split 22. X 1987, XLIV, 13259, 6. — ³⁵ Tu je na Calergijevoj karti iz 1675. god. br. 2053 označena „voda Peruća“. HAZd, mape Grimani, br. 96. — ³⁶ Kečkemet D., o. c. ¹, 77-78. — ³⁷ Naučna biblioteka u Splitu, sign. M-6, 24. — ³⁸ Stanojević G., o. c. ¹⁹, 22, 23. — ³⁹ Vidi bilj. 29. — ⁴⁰ HAZd, spisi gen. prov. A. Contarini (1756-1759), k. II, 99, 99v. — ⁴¹ Vidi bilj. 2, 118, 118v. — ⁴² Historijski arhiv u Splitu, spisi kliškog providura, Sanità, 1803, br. 54, 13. III 1803. — sign. JU/AK-20. — ⁴³ Vidi bilj. 20. — ⁴⁴ Beritić L., *Obalna utvrđenja na našoj obali*, Pomorski zbornik, I, Zagreb, 1962, T. X — R. Casello della Sanità. — ⁴⁵ Vidi bilj. 2, 117v, 118. — ⁴⁶ Fisković C., *Doprinos upoznavanju kliške tvrđave*, Kalendar Napredak za 1940, Sarajevo, 1939, p. o., 20. Isti, *Splitski lazaret*, o. c., ¹⁷, 18. — Natpis se danas nalazi u splitskom Zavodu za zaštitu spomenika kulture. — ⁴⁷ Natpis koji je s tim u vezi bio postavljen ima god. 1765. Fisković, C. *Doprinos...*, o. c. ⁴⁸, 20. — ⁴⁸ Vidi bilj. 2, 117, 117v. — ⁴⁹ Katić L., *Veza primorske Dalmacije kroz kliški prolaz od prehistorije do pada Venecije*, Starine, 51, Zagreb, 1962, 415. — ⁵⁰ Novak G., *Povijest Splita II*, Split, 1961, 426, 427, 466. — Isti, *Mletačka uputstva i izvještaji*, VII, Zagreb, 1972, 268. — ⁵¹ Novak G., *Povijest...*, o. c. ⁵⁰, 425. — Kečkemet D., *Mapa crteža dalmatinskih gradova ing. Josipa Santinija*, u: Fisković C., Katić L. (i dr.), *Četiri priloga historiji grada Splita XVII i XVIII stoljeća*, Split, 1953, 73. — ⁵² Novak G., *Povijest...*, o. c. ⁵⁰, 163-167. — ⁵³ HAZd, mape Grimani, br. 96. — ⁵⁴ Biblioteca Marciana u Veneciji, Raccolta di piante delle principali fortezze dello Stato Veneto, str. 48. Zahvaljujem dr J. Marasoviću koji mi je dao na korišćenje ovaj plan. — ⁵⁵ Beritić L., o. c. ⁴⁴, 242. — Kečkemet D., *Plan i veduta Splita iz početka osamnaestog stoljeća*, Kulturna baština, 11-12, Split, 1981, 90-92. — ⁵⁶ Kečkemet D., o. c. ¹, 75, 80. — ⁵⁷ Isto, 81. — Božić-Bužančić D., *Tlocrt Splita izrađen 1784*, Kulturna baština, 5-6, 56. — ⁵⁸ Kečkemet D., o. c. ¹, 80. — Božić-Bužančić D., *Prilog poznavanju života Splitskana u doba teške epidemije kuge 1783-1784*, Kulturna baština, 16, Split, 1985, 95. — Zahvaljujem dr D. Božić-Bužančić koja mi je dala na korišćenje ovaj plan. — ⁵⁹ Kečkemet D., o. c. ¹, 80. — ⁶⁰ HAZd, Spisi francuske uprave — Spisi generalnog providurstva, god. 1808, titolo IX, finance, filza XIII, rub. 26-31, list 471. Tekst legende glasi: Dichiarazione del piano della Bazana esistente nel Borgo Pozzobon in Spalato, colle sue adjacenze. A. Recinto della Bazana. b. b. b. Mura della stessa. C. D. Spazio che si estende piedi N° 42. a Levante del recinto. E. Spazio che si estende a Ponente del recinto della Bazana piedi 101. F. F. Strada per cui scendono l'acque. g. g. g. Canale progettato pello scolo delle acque. H. H. Passaggio di alcune famiglie di Pozzobon. Spalato li 28. settembre 1808. Danilo Ingegn. — ⁶¹ Na istom mjestu, list 472. Tekst legende glasi: A: Sono li Confini dal Sig.^r Tadic Marcati Rosi. b: Sono li Muri di Recinto della Basana Marcati Gjali: c: Sono li Muri dal Tezon Marcati Gjali. d: Tezon e suo fondi. E: Recinto e suo fondi. F: Fondi appartenente alla Bazana verso levante segnato Nero: G: Fondi appartenente alla Bazana verso ponente segnato Nero: h: Strade Nueove, i: Strada vecchia confinante l'orto del Sig.^r Conte Cambio: — Stimato e peritato il fondi della Bazana come si atrova Giaque cioe il tezon Muri pilastri coperto copi travadura feramenta li muri da Recinto avaler doveva lire venete Buona valuta cinque Mile e dieci dicho lire... N° 5010 — Il fondi Marcato f: partente ala Medema posto in oriente avaler doveva Bona valuta di venezia duue cento e otto dicho... N° 208-10 Il Fondo Marcato g: partente ala Medema avaler dovrà Bona valuta di venezia Mile sei cento e trenta dicho... N° 1630 — Suma totale... L 6848-10. Capo muratore pieto pagani fece il presente piano. Drugi Paganijev nacrt (na istom mjestu, list 539) ima legendu: Piano della Bazana che si atrova nella Real Cancelaria di Zara con suoi fondi apartinenti alla medema da levante e al ponente lineato alintorno da nero marcato ambi alla letra A: Il fondo verso levante lungo piedi N 45 largo piedi N 39. Il fondo verso ponente longo piedi N 85 largo piedi N 54: Fondi dalla Bazana marcata giala lunga piedi N 102 larga piedi N 53. Lo aseगतo rosso verso tramontano sono li confini dal Sigr. Giovanni Tadic. pieto pagani protto muratore fece il presente m: p:^a Spalato li 28 luglio 1808. — ⁶² Na istom mjestu, list 518.

Tekst legende glasi: Disegno d'Aviso formato da me sottos:^o Reg.^o Per.^{to} Agrims.^o sulle premeure di Dojmo Perisa Anziano di questo Borgo Pozzo Bon. Dichiarazione. A=Bazana con suoi muri che circondano detta Bazana marcato nel pres.^{to} Disegno con Lettera (a). B=Casino della Sanità fù. C=Porzione del Beluardo S:^a Rainero. D=Muro della Cortina Pub:^a. E=Porzione del Beluardo Vodo ora Orti S:ⁱ Coi: Marin Pavlovich, Bajamonti e Bossich. F=Luoco Aperto di Nuovo. G=Porta Pistora della Città. H=Luoco ove nel Inverno Sorge l'acqua in Strada Pub:^a. Spalato=26: Agosto: 1808: Franco Anto Corir Reg.^o Per.^o Ag.^e hò steso il presente, e rilassio al sud.^o Anziano Dojmo Perisa. Na lijevoj strani je ovjera vjerodostojnosti Kurirovog potpisa izdana od načelnika Cindra. Skica za ovaj Kurirov tlocrt nalazi se u HAZd, nacrti obitelji Kurir, br. 176. — ⁶³ Vidi bilj. 2, 90v, 91. — ⁶⁴ HAZd, Miscellanea, 7, I, poz. E, 40v, 41. — Duplančić A., o. c. ². — ⁶⁵ Novak G., *Povijest Splita*, III, Split, 1965, 66, 67. — ⁶⁶ Vidi bilj. 60, 480, 575, 591, nacrti na listu 471, 472, 518, 539. — ⁶⁷ Vidi bilj. 60, 530, 538, 552, 590. — ⁶⁸ Vidi bilj. 60, 590, nacrt s procjenom na listu 472. Nacrt i molba nisu datirani, ali je na njenoj poledini datum primitka „Zara li 11. Marzo 1808“. — ⁶⁹ Vidi bilj. 60, 589, 596, procjena na listu 592 a prijepis na listu 544, Rosaleмова izjava na listu 591. — ⁷⁰ Vidi bilj. 60, 588. — ⁷¹ Vidi bilj. 60, 584, 585. — ⁷² Vidi bilj. 60, 583, 587. — ⁷³ Vidi bilj. 60, 577, 579, prijepisi ugovora na listu 540 i 564. — ⁷⁴ Vidi bilj. 60, 574 Capogrossova izjava na str. 575 — datirana je 25. VI 1808. — ⁷⁵ Vidi bilj. 60, 538, nacrt na listu 473. Autor projekta nije naveden, ali se na temelju usporedbe mjerila i slova A s nacrtom na listu 539 može pretpostaviti da je nacrt izradio P. Pagani. U vezi s planiranom građevinom splitski delegati 22. X javlja providuru „La fabrica che va ad innalzarli serve di ornamento alla Città. Ella ha innoltre per i scopo principale la formazione di una cereria.“ — 475. — ⁷⁶ Vidi bilj. 60, 552, 530, 474: „Non si sa negare che tutte le volte che gli oggetti di salute lo esigevano, questi fondi servivano per formare le stangate necessarie per racchiudere gli animali.“ „Oltre acò: i due fondi situati, ed attaccati alle due parti opposte della Bazana, sù cui corrispondevano due porte, indicano, che necessariamente servissero allo sfogo degli uomini, cavalli, e merzi nel tempo delle riserve di contumazia.“ — str. 481. — ⁷⁷ Vidi bilj. 60, 498: „Lo spazio questionato, marcato sub AA. nel disegno prodotto, ne' tempi trasandati e quando quella Bazzana serviva al ricovero dei contumacianti nei mercati di contagio, era ocupato dalle standage che il Pubb.^{co} erriggeva tutte all'intorno dela Bazzana stessa. Era per altro di spettanza dei R. R. Padri Minori Conventuali di questo Convento di S. Francesco, che ne usavano esclusivamente quando non era occupato da dette Standage.“ Str. 499-501. — ⁷⁸ Kečkemet D., *Stara splitska bolnica*, Split, 1964 tabla II. — Piplović S., *Mjernici iz roda Kurir*, Kulturna baština, 9-10, Split, 1979, 51. Legendu uz ovaj plan objavio je Kečkemet D., *Urbanistički razvoj splitske luke*, Pomorski zbornik, II, Zagreb, 1962, 1416. — ⁷⁹ Vidi bilj. 20. — ⁸⁰ Na skici Kurirovog nacrtu kućica ima legendu „Casino fù Pub:^o“ — vidi bilj. 62. — ⁸¹ Vidi bilj. 60, Danilov nacrt na listu 471, Kurirov na listu 518. — ⁸² Vidi bilj. 2, str. 91, 91v. — ⁸³ Vidi bilj. 76, 77. Petrić P., *Prilozi topografiji Splita u vrijeme mletačke uprave*, Kulturna baština, 16, Split, 1985, 34. — Camelli G. L., *Breve ragguaglio della vita del p. Ardelio della Bella...*, Modena, 1888, 69. — Solitro G. u svom romanu „I confi di Spalato“, koji se događa u vrijeme kuge 1784, navodi da su na prostoru bazane i bastionà sakupljena drva koja su služila za raskuživanje. Solitro G., *Splitski plemići*, Mogućnosti, 7, Split, 1978, 793. — ⁸⁴ Prijatelj K., *Ljetopis nepoznatog Splitskanina od g. 1756. do 1811*, Starine, 44, Zagreb 1952, 70. Tu je pogrešno otisnuto „Bazara“ umjesto „Bazana“. — ⁸⁵ Kečkemet D., o. c. ¹, 80. — ⁸⁶ Vidi bilj. 64, 41. — ⁸⁷ Petrić P., o. c. ⁸³, 34. — Kovačić I., *Smij i suze starega Splita*, Split, 1971, 70.

Arsen DUPLANČIĆ, Split

LA „BAZANA“ DI SPLIT ED IL SUO RUOLO NELLA PROTEZIONE DELLA SALUTE

L'esigenza di una stretta interdipendenza tra le attività commerciali e la lotta contro le malattie infettive, in primo luogo la peste, promosse la costruzione, in Dalmazia, di edifici speciali chiamati „bazana“.

L'altra parte l'aretramento del confine tra la Repubblica di Venezia e l'Impero turco, verso l'interno, prolungava la durata del viaggio che dovevano compiere in direzione delle città dalmate tutti gli articoli di commercio che dalla Bosnia giungevano ai „lazzaretti” di queste città per esservi decontaminati.

Si doveva inoltre impedire ai singoli carovanieri di abbandonare la compagnia per vendere le loro robe prima del controllo sanitario. A tale scopo le carovane erano accompagnate da reparti armati e le soste notturne si svolgevano, sotto controllo, dentro alle bazane.

Una descrizione dello stato, delle condizioni e dell'utilizzazione di questi edifici alla fine del XVIII secolo ci deriva dai dati del catasto degli edifici statali che risale all'anno 1789. Secondo la specificazione contenuta nel catasto le bazane servivano per accogliere i viaggiatori provenienti dalla Turchia assieme alle loro carovane. Alcune sono definite: edifici per le persone poste in contumacia cioè luoghi di isolamento durante l'infuriare di epidemie. Una delle bazane è definita „lazzaretto”.

La maggior parte di questi edifici disponeva di cortili interni, quartieri militari e di una casetta per i rappresentanti delle autorità sanitarie.

Sulla strada carovaniera che da Livno conduce a Split le bazane erano poste: a Bili Brig presso Prolog, a Han vicino a Sinj, nella stessa Sinj, a Klis (due bazane) ed a Split.

In questa esposizione scritta l'autore oltre alla descrizione della bazana di Split indica i dati più importanti che si riferiscono alle bazane di Imotski, Trogir, Sinj, Klis e Kaštela (Castelli di Split).

Nella città di Split la bazana sorgeva nel sobborgo di Dobri (Pozzobon) vicino ai bastioni ed alle mura cittadine.

Fino ad oggi non si è riuscito a stabilire l'anno esatto in cui venne costruita questa bazana. Ci sono molte ragioni per ritenere che l'edificazione fosse avvenuta tra il 1666 ed il 1675. Infatti proprio a cominciare da queste date nei disegni delle piante cittadine si può notare la presenza di questo edificio. Del suo aspetto dettagliato possiamo farci un'idea in base ad un disegno, non datato, che risale al XVIII secolo e da quattro disegni del 1808 che pubblichiamo nell'ambito di questo scritto.

Abbandonata e trascurata la bazana, col passare del tempo, perde la sua importanza e già nel 1804 serve da magazzino per il fieno e la paglia.

Nel 1808 è un edificio in rovina ed, in seguito ai rinnovamenti urbanistici dell'entità cittadina, diventa elemento incompatibile con gli intenti che ne promossero la costruzione. Per tutte queste ragioni fu venduta nel 1808 a F. Signorelli. Per questa vendita sorse in seguito una vertenza tra il Signorelli ed i cittadini.

Dal succedersi degli avvenimenti susseguenti non si può ricavare una visione chiara del come e del quando la bazana fosse stata demolita.

In ogni caso la demolizione ebbe luogo prima del 1826 dato che nella pianta cittadina di quell'anno non si nota più la sagoma della bazana.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Original scientific paper
UDC 644.6:628.1/69/497.1 „18”

Stanko PIPLOVIĆ, Split

RADOVI VICKA ANDRIĆA NA VODOOPSKRBI SPLITA

Počeci organizirane opskrbe vodom Splita padaju u daleku prošlost. Kada se rimski car Dioklecijan odrekao prijestolja, povukao se u rodni kraj. Tu je u blizini Salone u pitomu zaljevu dao podignuti oko 300. god. n. ere grandioznu palaču. Voda, potrebna za udoban život brojnih ljudi u palači, bila je dovedena akveduktom dugačkim 9 km s vrela rijeke Jadro pod Mosorom. Kada su Avari i Slaveni početkom 7. st. razorili Salonu, sklonili su se preživljeli stanovnici u Dioklecijanovu palaču. U tom velikom metežu stradao je vodovod. Da se ponovno osposobi, za to u srednjem vijeku nije bilo uvjeta.

Stoga su iskopani brojni privatni i javni zdenci i cisterne. Svi važniji objekti, radi okupljanja većeg broja ljudi u njima, morali su imati svoje bunare. Tako npr. na planu Gospodskog, današnjeg Narodnog trga, kojeg je vjerojatno napravio V. Andrić 1821. god., vidi se da su u prostoranom dvorištu srednjovjekovne kneževе palače bila dva bunara. To se odnosilo i na zdravstvene ustanove. Kada je koncem 16. st. na istočnom dijelu luke podignut lazaret, ukazala se naročita potreba vode za raskuživanje prispjele robe s turskog teritorija. Odmah u početku je izgrađena jedna cisterna, a 1610. god. druga veća. U nacrtu lazareta, kojeg je 1817. god. napravio Andrić, vide se u nečistom dijelu dva dvorišta s bunarima okružena skladištima gdje se smještala sumnjiva roba. Uz njega je poseban prostor s velikim bazenom u kome se roba čistila umakanjem. I u dvorištu stambenog dijela je također bio bunar.¹ Vojna bolnica, koja je u prošlom stoljeću smještena u nekadašnji Benediktinski samostan sv. Arnira na sjeveru Dioklecijanove palače, imala je u dvorištu veliku cisternu. Isti slučaj je bio i kod stare Civilne bolnice izgrađene koncem 18. st. na bastionu Corner.²

Poslije Napoleonskih ratova 1818. god. došla je Dalmacija definitivno pod Austrijsku okupaciju. Odmah u proljeće iste godine car Franjo I se uputio da obiđe novostečene oblasti. U svojim zapisima navodi da je Split vrlo prljav, nema dovoljno pitke vode, da mu nedostaje upravo izvorska voda, pa se mora piti ona iz cisterna.³ Baš u to vrijeme je djelovao u Splitu arhitekt Vicko Andrić, rodnom iz Trogira. On je nakon završenog studija na Akademiji sv. Luke u Rimu tokom 1822—23. god. radio kao okružni inženjer u ovom gradu. Zatim je u periodu 1824—

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji” povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru” 12. X 1987. god. u Trogiru.